

EL DIARI DE LA MÍRIAM

EL FIL D'ARIADNA
107

Títol original:
Le journal de Myriam
Myriam Rawick avec Philippe Lobjois

© 2017 Librairie Arthème Fayard

© 2018 Aurèlia Manils, per la traducció

© 2017 François Oustallier, per les fotos
de coberta i de l'autora

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
Muntaner, 200, àtic 8a · 08036 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Disseny de la col·lecció: J. Mauricio Restrepo

Primera edició: gener de 2018
ISBN: 978-84-17214-16-6
DL B 229-2018
Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió
en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació
o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Miriam Rawick

amb Philippe Lobjois

EL DIARI DE LA MÍRIAM

Traducció d'Aurèlia Manils

 Angle Editorial

Introducció

Només he de tancar els ulls i concentrar-me, i tot reapareix.

Tinc tres anys, m'aferro al sofà de la sala per enfil·lar-m'hi. La cara enfonsada en un mar de coixins amb brodats vermells. Sento la mare rient al meu darrere.

Tinc quatre anys i espero impacient el meu pastís d'aniversari. Ja ensumo l'olor de mel que ve de la cuina. El pare, la mare, la meva germana i els veïns són amb mi, rient i parlant. Hi ha xivarri, el guirigall dels bons dies, dels dies feliços.

La mare m'ha posat un vestit, el meu preferit. Blanc, amb floretes de tots colors cosides pertot arreu. Hi passo el dit per sobre per comptar els pètals de cada una.

El pare ha obert de bat a bat les finestres de la sala. El vent agita els arbres que arriben gairebé fins a la finestra. Entra una brisa refrescant i, com per art de màgia, s'apaguen les espelmes del meu pastís, abans que tingui temps de bufar-les.

Tinc sis anys i la mare m'acompanya per primera vegada al mercat, al soc. El taxi ens deixa al gran aparcament on cada dijous també es munta un mercat. La mare ja m'ho ha ad-

vertit: «No em deixis anar la mà, que hi ha molta gent. Una gentada que no deus haver vist mai». I té raó.

M'acosto molt a ella i ens obrim pas entre les parades ambulants i la gent que entra i surt del soc. Una muralla ocre envolta la ciutat antiga. Recordo les seves portes immenses de fusta, obertes per deixar-nos passar.

La calor de l'exterior es transforma immediatament en una frescor mineral. Necessito una estona perquè els ulls se m'acostumin a la penombra. El soc és un laberint de carrerons coberts. Arreu on miro veig els maons que formen les parets i els sostres. El cel només es veu a través de blocs de vidre. Retallades al cel se succeeixen les cúpules de pedra. Tinc la sensació d'haver entrat en un túnel màgic, mil·lenari.

Pertot arreu, botiguetes excavades a la paret. Teixits de tots colors pengen de les parades. Abrics, vestits, brodats.

La mare m'ensenya un rotlle de tela: «Toca-la». Dubto, n'hi ha de color rosa, taronja, vermell. Trio el verd. És suau. «Això és seda, Míriam», em xiuxiueja la mare.

Avancem dins aquest laberint fabulós. Els venedors d'ametlles fresques ens avancen amb les carretes plenes.

La mare em diu que tanqui els ulls. Li faig cas, contenta de seguir el joc. Em guia de la mà. «Ja els pots obrir.» Quan els obro, tot brilla resplendent al meu voltant. Hem deixat enrere les parades de teixits i som a les dels joiers. Quilos, tones d'or enlluernador. Collarets, braçalets, s'arreglaren a les vitrines en fileres daurades.

Olors, rialles, colors.

Tot de records de la vida d'abans. Records que són com

miratges. Molt allunyats del que visc ara. Del que veig. Del que percebo.

* * *

Em dic Míriam i tinc tretze anys. Vaig créixer a Jabal Saydé, el barri d'Alep on vaig néixer. Un barri que ja no existeix.

Tinc por d'oblidar aquelles imatges, aquella ciutat que va desaparèixer, aquell món que va sucumbir al caos.

L'altre dia, la mare em va dir que els ulls no són els únics guardians dels records. Que també em puc refiar dels dits, de les orelles, del nas.

El record de tornar de l'escola fa olor del te amb gingebre del cafè Ammouri; el dissabte fa olor del pa rodó i calent de la fleca de la cantonada; el diumenge, dels ciris de l'església de Sant Jordi; les passejades per l'antic soc, de sabó d'oli d'oliva i espècies.

Els meus aniversaris tenen gust de mel; l'estiu té gust de dàtils; la primavera, dels albercocs de Damasc; l'hivern, del te amb canyella de l'àvia.

Fins que van començar els esdeveniments, vaig créixer en aquest paradís de colors, aromes, gustos.

Fins que van començar els esdeveniments, prenia el sol a Alep, bevia aigua d'Alep, em rentava amb sabó d'Alep.

M' enamorava la meva ciutat, el meu barri. M' agradava sentir la calor de les pedres polides pel temps, escoltar el cant dels muetzins, resguardar-me a l'ombra de les esglésies. Era feliç, lleugera.

I no m'imaginava que la vida pogués ser d'una altra manera.

Amb la mare caminàvem molt, sempre. D'oest a est, de nord a sud. De la Ciutadella que vetlla la ciutat antiga a l'església de Sant Elies, que semblava un castell fortificat.

A l'estiu, al final de la passejada, ens aturàvem sota els eucaliptus de la plaça a assaborir un gelat de nata amb trossets de pistatxo. Quan tanco els ulls encara sento aquella olor de llet i de flor de taronger.

De vegades, quan sortíem d'hora al matí, ens aturàvem en algun cafè de la ciutat antiga. En un pati concorregut pels estrangers on hi havia instal·lat un bar, ens menjàvem tomàquets, cogombre, olives, formatge i pa d'oli d'oliva i herbes.

Un dia, quan era molt petita, el pare em va dir: «Alep és l'estrella de la terra». I era veritat.

Alep era un paradís, era el nostre paradís.

* * *

Aquest matí ens han deixat tornar a casa. Del nostre pis, del nostre carrer, del nostre barri, no en queda res. Engrunes de formigó, trossos de ciment, fragments de ferralla. De la meva infància feliç, no n'he trobat ni rastre.

Hem hagut de sortir de matinada de la nostra nova casa. Des que hi ha guerra, es triga una eternitat a recórrer uns quants quilòmetres. Quan hem arribat al nostre barri, m'he

quedat paralizada davant el trist espectacle que s'estenia davant nostre. Deixalles, metall pertot arreu.

Allà baix, al final del carrer, al costat de l'antiga botiga on la mare ens feia arreglar els vestits, piles de cotxes destrossats.

A la del carnisser que venia aquell xai tan bo per a les broquetes, un mur d'autobusos desmuntats. He aixecat els ulls per mirar el gran edifici del meu davant, un antic immoble on vivia una de les meves companyes d'escola. Esventrat. La façana blanca és plena de forats negres que escupen quilòmetres de fils.

M'he tombat i he vist un extrem del carrer. No l'he reconegut de seguida, però me l'he mirat molta estona, com si m'atragués misteriosament. Al final, li he preguntat a la mare: «Era aquí?». Ella ha sabut de seguida de què parlava. Ha fet que sí amb el cap i m'ha agafat la mà. Era el nostre carrer.

Ens hem enfilat per una pila de pedres. A la dreta m'ha semblat reconèixer alguna cosa. Només era un forat a la paret, un forat gros, com un garatge amagat dins l'edifici. Però, a la paret del fons, les restes d'un cartell. Colors familiars. I m'ha vingut de cop. He estirat la màniga de la mare i he dit: «És la botiga de menjar de l'Abou Yasser?»

—Sí, Míriam.

Ho he reviscut tot. El somriure del botiguer, el pa rodó amb llavors de rosella que li compràvem cada tarda, els iogurts que feia la seva dona i que ell venia els divendres.

Les olors, els gustos, els plaers ara mateix són aquí, sota la runa, ofegats sota les teulades esfondrades.

Els edificis davant del nostre no m'han dit res. Els arbres ja no tenen fulles, com si també s'haguessin mort durant la guerra. Ja no hi ha balcons ni finestres. No m'ho puc creure. Això no és casa nostra.

Donant la mà a la mare, hi hem entrat. No hi havia ningú, no se sentia cap soroll. Només uns gats que es repartien les restes d'un ratolí al primer graó.

Tot just a l'ull de l'escala, ho he recordat tot. Els jocs amb els veïns. L'olor de pastissos que venia del carrer.

I després, els últims mesos aquí. Les nits desitjant que les bombes també s'adormissin. Les hores d'esperar que els trets ens deixessin descansar. Aquí vaig consolar la meva germana petita quan els homes de negre van entrar al barri. La meva por va inundar aquestes parets, les va repintar de tristesa.

El pis ja no té porta. No té finestra. Gairebé no té ni mobles.

Dins la sala només hi queda una punta de l'estora i una cadira a trossos, abandonada per terra. Tota la resta ha desaparegut. La nevera, l'estufa de gas també. Els armaris. Tot.

Volia anar a la meva habitació. Però quan he fet una passa la sandàlia se m'ha enganxat a terra. He ensopegat i he caigut de genolls. Quan em posava dreta he vist una cosa a terra. Una petita capsa vermella, abonyegada pel temps.

L'he agafat amb les mans. L'he mirat molta estona, sense atrevir-me a obrir-la. Només de provar-ho la tapadora ha caigut i, gairebé al moment, m'han començat a rajar les llàgrimes.

I mentre contemplava aquest tresor, em venien a la memòria centenars d'imatges.

Vet aquí aquell petit cotxe blau, un diumenge al matí en

què, tornant de missa, vaig jugar a curses amb els meus veïns Fouad i Xàrbel. I aquella piloteta, allò va ser un dissabte al migdia i la fèiem botar amb la meva millor amiga, la Joudi.

He tornat a tancar la capsa. I, en veure la tapa, he sabut de seguida d'on havia sortit. En la vida d'abans, la tenia endreçada sota el meu llit de fusta, darrere d'unes bosses amb roba que ja no m'anava bé.

Com és que era allà? No ho sé, però en aquella capsa hi era tot. L'olor de la fleca, els xiscles dels nens al carrer, els pastissos de la mare, el somriure del botiguer Abou Yasser.

I llavors, per primera vegada, he comprès el significat de la guerra.

La guerra és la meva infantesa destruïda sota aquesta runa i tancada dins una petita capsa.

M'hi he abraçat, decidida a endur-me-la. A partir d'ara no me'n tornaré a separar. Mai més.

Hi ha qui conserva fotografies o pel·lícules, d'altres guarden joguines, peluixos o vestits. Objectes que els recorden el passat.

A mi, de la meva infantesa, només em queda això. Una petita capsa abonyegada.

Alep, febrer de 2017

DIARI

Alep, 12 de juny de 2011

La meva àvia es diu Teta. L'estimo molt. És gran, però no tan gran com en Jedo, el meu avi. Els migdies m'estic amb ella. M'ha vingut a buscar a casa després de dinar. S'ha posat aquells pantalons tan bonics de lli blanc i una camisa negra, amb una armilla a sobre. Ella, el pare i la mare han pres un te calentíssim i després hem sortit. Havien d'acompanyar la meva germana petita, la Joëlle, a un aniversari.

M'encanta passar l'estona amb la Teta perquè sempre m'explica històries i em compra pastissos. Avui hem anat a cal Haffar, la millor gelateria de la ciutat. Bé, la millor no ho sé, però la que fa la millor crema *mahallabieh*, sí.

Davant de cal Haffar sempre hi ha molta gent i, a dins, baten la massa del gelat per fer-ne cintes. La Teta n'ha pres un de flor de taronger. Jo, de rosa.

Quan el gelat se'ns ha acabat de fondre a la boca, hem pres un suc d'albercoc en una petita terrassa que hi ha al costat. Tenien quatre taules rodones posades davant del cafè, amb petits tamborets de vímet al voltant.

Al costat hi havia dues senyores molt elegants, amb grans arracades llargues. La Teta m'ha explicat que ella, quan era més jove, també portava grans arracades. La Teta devia ser molt guapa abans, perquè ara encara ho és.

Alep, 20 de juny de 2011

La meva escola és al barri de Jabriyeh, a prop de l'església de Sant Dimitri, no gaire lluny de la torre Amal. Es diu Wouroud, l'«escola de les roses». La meva mestra és la Joséphine, té trenta-cinc anys i s'assembla a la mare. Duu els cabells llargs deixats anar cobrint-li l'esquena.

De vegades ens deixa patins per jugar a l'hora del pati. Com que no n'hi ha prou parells per a tothom, només n'agafem un cadascú. I rodem amb un sol peu procurant no caure de boca terrosa.

M'agrada molt que la mestra em faci sortir a la pissarra per fer explicacions als altres. N'estic orgullosa, m'imagino que soc la seva ajudanta.

Al meu costat, al banc, hi seu la meva millor amiga. Es diu Joudi i me l'estimo molt. És musulmana i viu al districte de Hamidyeh, no gaire lluny del centre de la ciutat.

Seiem juntes des de fa sis anys. Som les primeres de la classe. Estudiem juntes. Quan ella no sap alguna cosa, se la copia de mi. Jo també, sobretot els dictats d'anglès.

Un dia vam fer un pacte: seríem les millors amigues fins a la classe de sisè.

Alep, 23 de juny de 2011

Aquesta tarda, la Joudi ha celebrat el seu aniversari. La mare ha volgut que hi anéssim a peu per poder-li comprar un regal pel camí. Jo li havia fet un dibuix amb el text «millors amigues» i, a sota, dues nenes agafades de la mà.

Per anar fins al districte de Hamidyeh, més al nord que el nostre, es passa per un gran basar. A dins la mare m'agafava la mà bastant fort, perquè hi havia molt gent. El basar és una mena d'hangar immens, amb el sostre molt alt, botigues pertot arreu i grans finestres de fusta per deixar-hi entrar la claror.

En una parada petita hi havia flors de tots colors. La mare ha preguntat al senyor si tenia roses. Llavors, ell s'ha aixecat del tamboret i li ha assenyalat, al seu darrere, sis grans galledes de fusta amb centenars de roses. N'hi havia de tots colors, fins i tot de grogues!

He dit a la mare que estaria molt bé poder comprar una rosa de cada color i n'hem sortit amb un ram que semblava la meva paleta de dibuix!

A la Joudi li ha agradat el regal i hem jugat tota la tarda, mentre menjàvem un pastís de xocolata recobert de pistatxos i albercocs de Damasc que havia fet la seva mare.

Alep, 1 de juliol de 2011

A les tardes, és la mare qui em ve a buscar a l'escola. Després, l'acompanyo a la comunitat dels maristes blaus que hi ha a la part alta de la ciutat, cap al consolat rus. És on treballa la mare, que es diu Antònia. De vegades faig els deures allà, d'altres jugo a fora al pati amb la Joëlle, la meva germana petita, que va néixer el 2008. Avui ha tocat catecisme amb el germà Georges.

Hem parlat del jardí de l'Edèn. El germà Georges ens ha explicat que Déu va posar Adam i Eva, el primer home i la primera dona, dins un jardí. Després, ens ha demanat que tanquéssim els ulls i ens ha llegit un fragment de la Bíblia que deia que Déu hi va plantar arbres que donaven moltes coses bones per menjar.

Ens ha demanat que ens ho imaginéssim. Jo he vist l'Eva amb la cara de la mare i l'Adam amb la del pare. Anaven a buscar crema *mahallabieh* que rajava d'un arbre.

Alep, 2 de juliol 2011

L'escola estarà tancada quatre setmanes. He donat a la Joudi un braçalet igual que un altre que tinc, així ens recordarem l'una de l'altra durant les vacances. La trobaré a faltar.

El pare m'ha vingut a buscar a l'escola a les quatre. Porta una botiga amb el seu germà, en un dels carrerons del barri cristià de Suleymaniyeh. Hi venen cafè i entrepans.

El pare m'ha donat la mà i hem caminat cap al nostre barri. El sol picava fort i feia que les façanes dels edificis semblessin encara més daurades. Com que era la primera tarda de vacances, hi havia una gentada al carrer. Davant del cafè del costat de l'església de Sant Dimitri, un munt de persones prenen sucs de fruita a l'aire lliure.

Quan hem arribat a Jabal Saydé, hem vist el sastre assegut davant del seu aparador, es disposava a prendre un te. De vegades m'ofereix retalls de tela i em diu que serviran de mocador per a les meves nines.

Després del sastre hem passat per davant de ca l'Abou Yasser, el botiguer, que sempre saluda el pare amb una encaixada. Llavors ens ha embolcallat el fum del cafè Ammouri, on els joves juguen al tric-trac mentre fumen amb narguil. M'encanta aquesta olor de tabac, de poma i de te.

Alep, 10 de juliol de 2011

El pare m'ha dut amb ell al barber. La barberia té més de cent anys, i es transmet de pares a fills.

Té forma de passadís. A l'esquerra, unes petites butaques amb una tauleta rodona i gots de te. A la paret del fons hi ha la caixa, amb una fotografia del president Bashar al-Assad i un petit retrat de la Mare de Déu. A la dreta hi ha tres butaques grosses, de cuir, i un mirall que ocupa tota la paret. El terra, de rajoles blau cel i blanques, està cobert de cabells.

M'he assegut en una butaca perquè érem els únics clients i he mirat com aquell senyor retallava la barba del pare. Han parlat de les manifestacions que vaig veure per la tele fa uns dies, a Damasc. El barber m'ha preguntat si volia provar d'afaitar el pare. He dit que no, perquè tenia por de fer-li un tall.

Alep, 20 de juliol de 2011

Fa molta calor i tothom de l'edifici s'ha instal·lat a fora, a l'ombra. Hi havia en Johnny i la Lina amb en Fouad i en Xàrbel. Viuen tots dos just al costat nostre. També hi havia en Ghassan Charki i la seva dona, la Maguy, a més del senyor Aboud Katajbal i els seus dos fills, que viuen a sota. Fins i tot en Tony Deki i la Ruola, amb el seu fill Georges.

La mare havia fet un gran plat de broquetes amb grans de comí. Les han cuit a fora, en unes grans graelles. Amb la Joëlle hem preparat una amanida de tabule amb ceba, pebrots i menta.

Alep, 2 d'agost de 2011

Avui era el casament del cosí Fadi i la seva dona. És el germà petit del pare. Me l'estimo molt, és gairebé un germà gran per a mi. Deu fer dos metres d'alt i sempre va molt ben vestit.

S'han casat a l'església de Sant Dimitri. Hi era tota la família, tots ben arreglats. La mare m'ha posat un vestit groc amb floretes roses. La Joëlle en duia un de rosa, i unes ballarines blanques.

Per a la cerimònia, el cosí Fadi ha volgut que jo fes de dama d'honor. Per això he ajudat a portar el vestit de la núvia. Estava guapíssima, amb una trena llarga que li baixava per l'esquena.

Després s'ha fet una gran festa en un restaurant. La mare i les cunyades del pare havien preparat tot de delícies per menjar.

Els homes coïen la carn damunt de la graella.

I després, quan s'ha acabat l'àpat, ha arribat el que m'agrada més dels casaments: el ball. Hi havia una cantant, una de veritat, amb uns cabells llargs com els de la mare. Un home tocava l'ud i un altre la flauta. El cosí Fadi m'ha fet ballar molta estona damunt les seves espatlles, giravoltant en l'aire. Ha estat màgic.

Alep, 15 d'agost de 2011

Aquest matí, el pare ha decidit que anéssim a passejar pel barri armeni.

Hem agafat un taxi que ens ha deixat a la plaça d'al-Hatab. I hem començat a caminar. No és com el nostre, aquest barri. Els edificis són baixos i, a la plaça, hi ha palmeres com a la vora del mar.

Hem travessat uns quants carrers i hem entrat en un carreró molt més fosc que els altres. Les parets dels edificis que el vorejaven no eren daurades com a la resta de la ciutat. Eren més aviat de grans pedres grises, com les del paviment de terra. Les he volgut tocar i la paret era freda.

Hem continuat caminant, molt. I tots els carrers eren iguals. Semblava ben bé un laberint, de tan petits i iguals que eren. Les portes d'entrada dels pisos eren de fusta, amb dos fanals a la part de dalt, un a cada costat de la porta.

De tant en tant, n'hi havia que tenien motlures de marbre o plafons pintats. Totes les finestres tenien reixes metàl·liques amb flors penjant. Per això tots els carrers del barri feien l'olor del ram que va comprar la mare diumenge, quan tornàvem de missa.

Al cap d'una estona, la Joëlle, que havia vist que una casa tenia la porta oberta, ha preguntat si s'hi podia entrar. El pare ha mirat a dreta i esquerra, i llavors ha dit: «Som-hi!». L'hem seguit amb molta cura.

Uns metres més endavant, hem arribat a un pati interior. Hi havia flors de tots colors enfilant-se pels murs, i la mare ha dit que d'una d'elles se'n diu «hibisc». Al mig, uns testos amb uns grans arbres i un petit estany amb peixets bellugadissos.

Hi hem jugat una mica i després hem tornat a sortir i hem caminat una estona més. Quan ja començava a estar cansada li he preguntat a la mare:

–Podrem seure aviat?

–Sí, però abans uns volem ensenyar una cosa.

–És una sorpresa?

–Sí, una mena de sorpresa.

La sorpresa ens esperava uns metres més enllà. Un gran edifici fet de grans pedres blanques davant del qual s'havia aplegat un petit grup de gent. La construcció tenia un immens campanar quadrat amb un rellotge. A l'altra banda de l'entrada hi havia un altre edifici blanc amb un text escrit que he vist que era armeni.

He preguntat on érem. El pare m'ha dit que allò era la catedral armènia dels Quaranta Màrtirs. Quan hi hem entrat, la mare ha fet un gest a la Joëlle perquè no fes soroll. Dins hi feia fred; el sol no entrava pels vitralls de dalt de tot. Hi havia claror, però d'un to grogós i rosa, com en un somni. De les parets penjaven centenars de quadres i tot l'espai era ple de columnes, cadires i elements daurats que feien que la catedral semblés un palau.

Era una meravella. La mare ens ha fet un gest perquè la seguíssim i ens hem assegut en un banc on ens hem estat ben bé una hora, en aquella fresqueta, contemplant tota la bellesa del voltant.

Al final el pare ha dit que era l'hora del te i que l'aniríem a prendre al Sissí. Uns quants metres més pel laberint fins que ens hem aturat davant d'una porta de fusta que s'obria entre dos panys de paret de pedra.

Hi hem entrat i hem passat per un passadís tan fosc que primer no he vist ni el taulell, una taula alta darrere la qual hi havia un home amb vestit negre i camisa blanca.

–Volen fer un cafè? A fora o a dins?

–A fora –ha contestat el pare.

Hem seguit aquell home a través d'una sala amb tot de taules parades per al sopar, fins a un pati interior. Encara era més bonic que el que havíem vist abans.

Hi havia una font que feia un sorollet d'aigua i ocells volant pertot. Des d'un racó, un llimoner i un cedre escampaven el seu perfum. Una escala s'enfilava cap al pis de dalt i duia a un balcó que semblava de blonda, tot i que era de pedra.

Hi havia tot de gent discutint, però semblaven xiuxiuejar perquè no els sentissin els altres.

El cambrer ens ha indicat que ens asseguéssim i damunt dels genolls m'ha posat un tovalló, on es llegia «Sissí», el nom d'aquell lloc.

Al cap d'un moment no me n'he pogut estar i li he preguntat al pare: «Pare, tu creus que és un antic palau de la princesa Sissí?». Ha rigut i m'ha dit:

—No, Míriam. Però sí que diuen que un dia l'emperadriu va venir a dinar aquí. I que, des d'aleshores, el restaurant es diu així.

—I hi va venir perquè era armènia?

El pare ha tornat a riure. Llavors m'ha explicat que no, que ella no era armènia.

—I nosaltres, que sí que som armenis, per què no vivim en aquest barri?

—Perquè la nostra família va arribar molt després dels armenis que van construir aquest barri.

El pare m'ha explicat que el pare del meu rebesavi armeni va arribar a Síria fa més de dos-cents anys. Que abans, amb la seva dona, havien viscut a Turquia, però que va passar una gran desgràcia, que els turcs els van atacar i que no van tenir altre remei que fugir a l'altra banda de la frontera, a Síria, l'any 1915. Ells van seguir altres comunitats cristianes de Turquia que es van instal·lar a Jabal Saydé, el nostre barri.

«Va ser el gran èxode, filla meva. El Safar Barlek.» Li he preguntat si va ser un moment trist i el pare m'ha dit que sí.

He de marxar, el cosí Fadi acaba d'arribar a casa nostra. Ve a sopar amb la seva dona perquè aviat marxarà a fer el servei militar i s'està acomiadant de la família.